

УДК 378.147:377:34

В. С. САЛОГУБ

аспірант

Донбаський державний педагогічний університет

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті визначено зміст деяких чинників і структурних компонентів правової культури та висвітлено педагогічні умови їх формування в процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій. Теоретично обґрунтовано систему формування в майбутніх учителів технологій правових знань, умінь і розвитку їхніх професійних і особистісних якостей та здібностей, необхідних для успішного здійснення професійно-правової діяльності.

Ключові слова: формування правової культури, правова культура педагогічної діяльності, майбутній учитель технологій, професійна підготовка, педагогічні умови, компоненти правової освіти.

Важливим завданням сучасної України є побудова правової держави, що має реальні дієві механізми забезпечення пріоритету закону і здатна захистити права людини. Необхідною умовою існування такої держави є певний рівень правової культури всіх членів соціума, і насамперед інтелігенції. Саме вона експіцитно або імпліцитно забезпечує (або не забезпечує) цілеспрямоване формування правової культури суспільства.

Поступове формування громадянського суспільства в Україні ускладнюється вибірковим ставленням до законів з боку громадян і владних структур, що є наслідком тривалого існування пріоритету інтересів держави щодо інтересів окремої особистості. Сьогодні більшість науковців і звичайних громадян констатують наявність правового нігілізму у громадян України. За оцінками багатьох фахівців і представників владної еліти, ця риса не тільки притаманна правосвідомості українського суспільства, а й домінує на сучасному етапі його розвитку. Низький рівень правової культури громадян стає значною препоною для розвитку соціума, в якому посилюються демократичні тенденції, розвивається нова соціально орієнтована правова система. Водночас зміна системи правових норм не здатна автоматично спричинити зміни у правовій культурі суспільства. Навпаки, саме формування нової правової культури соціума є на сучасному етапі необхідним механізмом, а подекуди й інструментом реалізації соціальних, політичних і економічних перетворень в Україні, спрямованих на побудову економічно сильної, соціальноорієнтованої держави.

Зазначені вище обставини розкрито в багатьох наукових дослідженнях. У філософії освіти за останні десять років з'явилася низька праця, у яких правова культура суспільства й особистості розглядалася в контексті

ідей правової держави і прав людини (В. Андрущенко, В. Євтух, Н. Пархоменко С. Рашидов та ін.).

Зауважимо, що студенти належать до тієї категорії громадян, які нерідко легковажно ставляться до усталених норм і традицій, формують власну субкультуру, в межах якої моральні чи правові норми отримують відповідну інтерпретацію. Критичне ставлення майбутніх фахівців до наявного порядку речей не рідко породжує однобічне критичне ставлення їх до реального життя. Але процес виховання потребує навчання студентів за історично усталеними моральними, соціальними, політичними, правовими нормами, за якими живе все суспільство.

Формування правової культури майбутніх учителів технологій, має фундаментальне значення в контексті інтеграції у великий соціум, формування їх громадянських якостей, головною серед яких є вміння жити серед людей у державі.

Правова культура є важливою складовою загальної культури особистості. Вона формується як органічний синтез змістовних ліній, що охоплюють сутнісні характеристики особистості, культури і права – вияву людського в людині, його діяльнісного втілення в предметних формах культури, урегульованості цього синтезу суспільно визначеними нормами права. У широкому розумінні вона є системою матеріальних і духовних цінностей у сфері функціонування права. Саме в такому розумінні дослідженню правової культури приділено найбільш пильну увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Здавна суспільство, держава, вища та загальноосвітня школа ставили перед собою завдання – сприяти становленню громадянина – людини з відповідними правами й обов'язками, яка поважає й дотримується норм і правил співжиття, прийнятих у суспільстві, вміє в правовий спосіб задовольнити свої інтереси, відчути себе соціально, морально, політично й юридично дієздатною.

Провідна роль у правовій освіті майбутнього вчителя належить викладачам. Орієнтуватися в проблемах існуючого суспільно-політичного життя в країні, використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству держави, робити свідомий вибір та застосовувати правові технології прийняття індивідуальних і колективних рішень майбутній учитель зможе за умов набуття знань з правової культури. Такий підхід передбачає, що знання з правової культури мають бути одним із найважливіших навчальних результатів правової освіти майбутнього вчителя (разом з правовими цінностями й досвідом правової діяльності) [1].

Для сучасних наукових уявлень про цілісний підхід як порівняно нове педагогічне явище (В. Борисов, М. Євтух, І. Єрмаков, В. Лозова, О. Овчарук, А. Хуторський, Т. Шамова та ін.), характерним є здебільшого визнання, що правова культура фахівця є необхідною складовою навчального процесу, а правова обізнаність є універсальним виміром успішної діяльно-

сті фахівця. Дослідники (В. Болотов, В. Сериков) вказують, що саме цей підхід фокусує увагу не на інформованості особистості, а на її умінні розв'язувати проблеми, що вимагає нової задачі й проектування, і оцінення нового досвіду, рефлексії та контролю щодо ефективності обраного шляху відповідно до розв'язання проблеми, що виникає. Отже, йдеться про “доведену готовність особистості до діяльності”.

На думку деяких вчених (О. Євсюкова, І. Медведєва, Т. Шамової), для майбутніх учителів технологій ядро моделі випускника становлять ключові знання, до яких відносять: інформаційну, комунікативну, правову обізнаність та інші правові знання.

Обізнаність майбутнього вчителя технологій з правової культури ми розглядаємо як складне інтегративне утворення в цілісній структурі особистості педагога, що включає загальноправові професійно-педагогічні знання, вміння і професійні якості, необхідні для здійснення правового виховання учнів та організації власної професійної діяльності в межах правового поля [4].

Аналіз літератури дає змогу зробити висновок, що запропоновані для опанування майбутнім учителям правові знання, не забезпечують у повному обсязі розвиток професійно-правових знань, умінь, професійних і особистісних якостей, необхідних для успішного здійснення професійно-правової діяльності в школі. Формування у майбутніх учителів основних елементів правової культури може бути здійснено лише в різних видах навчально-виховної діяльності в процесі їх професійної підготовки.

Мета статті – розглянути педагогічні складові (чинники), за яких у педагогічному університеті відбувається формування правової культури майбутніх учителів технологій.

Формування правової культури передбачає засвоєння майбутнім учителем технологій не окремих, відірваних один від одного елементів правових знань, умінь і розвиток професійних і особистісних якостей, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного визначеного напрямку присутня відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер [3; 4]. Це, зокрема, навчальний компонент, що передбачає три центральні завдання:

– розвиток теоретичного компоненту правової культури педагогічної діяльності майбутнього вчителя технологій, який забезпечує його правовими знаннями (загальноправовими, фаховими, політичними, управлінськими, виховними, психологічними тощо), що сприяють успішній організації професійної діяльності та здійснення правового виховання учнів, створюють основу для формування сучасного правового мислення, генерують акти правосвідомості, тобто систему відносин до морально-правових норм через призму пізнання права як соціального явища;

– розвиток практичного компонента правової освіти майбутнього вчителя технологій, який визначається, насамперед, сукупністю професій-

них умінь і навичок, що зумовлюють функціональну готовність педагога вирішувати завдання правової діяльності. Це інформаційно-інтелектуальні, прогностично-проективні, організаційно-регуляторні, виховні, рефлексивні, емоційно-вольові уміння й навички;

– розвиток особистісного компонента правової обізнаності, який утворює такі професійні й особистісні якості, як: професійно-світоглядні (зацікавленість і активність у професійно-правовій підготовці), професійно-поведінкові (вимогливість щодо дотримання правових норм), особистісно значущі (гуманістична спрямованість особистості, адекватна самооцінка тощо).

Отже, основними способами формування правової культури у майбутніх учителів технологій є права освіта й правове виховання та соціалізація у правовому середовищі педагогічного університету.

Велика роль у процесі правової освіти належить іншим освітнім компонентам, зокрема, соціально-гуманітарному та професійно-орієнтованому блокам дисциплін.

Оскільки підготовка майбутнього вчителя до застосування у своїй практичній педагогічній діяльності правових знань включає, окрім правового, загальнокультурний, психолого-педагогічний, навчально-методичний компоненти, то умовою ефективності цього процесу є врахування принципів безперервності, міждисциплінарності та використання інтегративного підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя технологій. У ході теоретичного дослідження виявлено, що ефективність формування правової культури в майбутніх учителів технологій можлива при обов'язковому дотриманні створених у процесі професійної підготовки студентів таких педагогічних умов:

– наявність у вищому навчальному закладі освітнього (правового) середовища, яке підтримує правові установки й соціально-правові цінності (повага до права, повага до прав і свобод людини, законність тощо);

– реалізація правової освіти (правового навчання та правового виховання) студентів протягом усього періоду їх навчання в межах навчально-професійної, наукової, соціокультурної діяльності та діяльності в період педагогічних і технологічних практик;

– доповнення змісту навчальних дисциплін психолого-педагогічного й соціально-гуманітарного циклів питаннями професійно-правового характеру;

– запровадження спецкурсу “Формування правової культури педагогічної діяльності майбутнього вчителя технологій” як узагальнювальної ланки системи теоретичної та практичної правової підготовки студентів.

Вищезазначені педагогічні умови покладено в основу планування та реалізації системи формування правової культури майбутнього вчителя технологій у процесі професійної підготовки. Для цього необхідно:

– в педагогічному університеті створити правове середовище (інформаційні стенди для правового інформування студентів і викладачів);

– доповнити зміст навчальних дисциплін професійної підготовки студентів у контексті формування правової культури; провести вдосконалення змісту педагогічних і технологічних практик, спрямованих на організацію студентами-практикантами вивчення сфери примінення правових знань в умовах загальноосвітньої та професійної школи.

Очікуваним результатом сформованості правової культури майбутніх учителів технологій можуть бути поява у студентів благородних громадянських рис особистості, які культивують цінності права, свобод людини, повагу до прав інших людей, визнання цінностей демократії, мотивування майбутніх учителів технологій до участі у вирішенні суспільних проблем життя і, як наслідок, вміння висувати високі вимоги до результатів своєї професійної діяльності.

Висновки. З вищезазначеного можна зробити висновок, що права освіта майбутнього вчителя технологій має змістову й функціональну специфіку, її структура може бути подана у вигляді теоретичного, практичного й особистісного компонентів, які, у свою чергу, утворені сукупністю правових знань, умінь, навичок, якостей і здібностей, що включені до змісту правової підготовки майбутніх учителів технологій.

Цілеспрямоване формування правової культури майбутнього вчителя технологій в умовах вищого педагогічного навчального закладу можливе на основі комплексу педагогічних умов і методичних рекомендацій з їх реалізації: оптимізації завдяки правовій спрямованості змісту загальногуманітарних дисциплін, вдосконалення змісту педагогічних і технологічних практик, впровадження нових курсів професійно-правового спрямування, залучення студентів у різні види діяльності (позааудиторну, виховну, волонтерську тощо).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в практичній реалізації вищезазначених напрямів і розгляді питань щодо вдосконалення формування правової культури майбутніх учителів технологій педагогічного університету в аспекті майбутнього фаху.

Список використаної літератури

1. Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18.10.01 р. № 992/2001 [Електронний ресурс] // Освіта в Україні та закордоном. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/2719>.

2. Андрусишин Б. І. Підготовка правознавчих кадрів для освітньої галузі / Б. І. Андрусишин // Юридичні читання молодих вчених : зб. матер. Всеукр. наук. конф. 23–24 квітня 2004 р. – Київ, 2004. – С. 3–13.

3. Андрущенко В. Формувати конституційну свідомість молоді / В. Андрущенко // Освіта України. – 1996. – № 16. – С. 1–2.

4. Євсюков О. Ф. Вплив навчальної діяльності на формування професійної компетентності студентів інженерно-педагогічних вищих навчальних закладів / О. Ф. Євсюков // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – Харків : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди : Укр. інж.-пед. акад. : Нац. техн. ун-т “Харк. політехн. ін-т”, 2011. – № 2. – С. 29–37.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2016.

Салогуб В. С. Факторы формирования правовой культуры педагогической деятельности у будущих учителей технологий

В статье определено содержание некоторых факторов и структурных компонентов правовой культуры и представлены педагогические условия их формирования в процессе профессиональной подготовки будущих учителей технологий. Теоретически обоснована система формирования у будущих учителей технологий правовых знаний, умений и развития их профессиональных и личностных качеств и способностей, необходимых для успешного осуществления профессионально-правовой деятельности.

Ключевые слова: формирование правовой культуры, правовая культура педагогической деятельности, будущий учитель технологий, профессиональная подготовка, педагогические условия, компоненты правового образования.

Salogub V. Factors of Formation of Legal Culture of the Pedagogical Activity of Future Teachers of Technologies

An important task of modern Ukraine is a country governed by law that has a real, effective mechanisms to ensure priority of the law and is able to protect human rights. A necessary condition for the existence of such a state is a certain level of legal culture of all members of society, and primarily intelligent. It excpite Mecano or provides (or provides) the purposeful formation of legal culture of society.

The low level of legal culture of citizens is becoming a significant obstacle to the development of society, in which democratic tendencies are amplified, develops a new socially oriented legal system. At the same time, change the system of legal norms is not able to automatically cause changes in pravovoi the culture of the society.

Legal culture is an important element (part) of General culture of personality. It is formed as an organic synthesis of the content of the lines, covering the essential characteristics of personality, culture and law – the existence of the human in man, the incarnation of his activity in the objective forms of culture, regulation of the synthesis of the public defined by law.

The formation of legal culture presupposes the assimilation of future teacher of technology is not a separate, detached from each other elements of the legal knowledge, skills and development of professional and personal qualities, and mastering a complex procedure in which for each certain direction there is a corresponding set of educational components, with a personal the nature of the activity.

During the theoretical research we have identified that the efficiency of formation of legal culture of future teachers of technologies is possible at obligatory observance of established process of professional training of students of certain pedagogical conditions.

Key words: formation of legal culture, legal culture of the pedagogical activity of future teacher of technologies, professional training, pedagogical conditions, components of legal education.